

4. Максименко С. Д. Диференційоване навчання: до проблеми психологічного супроводу / С. Д. Максименко // Педагогіка і психологія: вісник Національної академії педагогічних наук України. – 2009. – № 1. – С. 46–53.

5. Прокоф'єва М. Концептуальні засади під-

готовки майбутніх учителів початкових класів до реалізації диференційованого підходу в навчанні молодших школярів / М. Прокоф'єва // Рідна школа. – 2012. – № 12. – С. 44–48.

Дата надходження до редакції: 09.12.2016 р.

УДК 378.147:373.3.011.3 - 051

Зоя ШЕВЦІВ,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки початкової освіти

Рівненського державного гуманітарного університету

МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті здійснено спробу обґрунтувати професіограму вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи. Визначено та подано модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Ключові слова: професіограма, соціально-педагогічна компетентність майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, модель.

В статті предпринята попытка обосновать профессиограмму учителя инклюзивной общеобразовательной школы. Определена и представлена модель социально-педагогической компетентности будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы.

Ключевые слова: профессиограмма, социально-педагогическая компетентность будущего учителя начальных классов инклюзивной общеобразовательной школы, модель.

The article is an attempt to justify profesiohramu inclusive secondary school teacher. Determined and presented a model of socio-pedagogical competence of future primary school teacher of inclusive secondary schools.

Key words: profesiohram, socio-pedagogical competence of future teachers of primary school inclusive secondary school, model.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні відбувається процес включення осіб з обмеженими можливостями в загальноосвітній простір. Постановою Кабінету Міністрів України № 753 від 26.10.2016 р. передбачається, що з 1 вересня 2017 року має бути призупинено набір учнів до підготовчих і перших класів спеціальних шкіл та забезпечено умови для навчання цих дітей в інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних

закладів. Таким чином, формується єдина інклюзивна загальноосвітня школа, покликана забезпечити інклюзивну освіту.

За таких умов навчання учнів повинен здійснювати вчитель нової генерації, здатний створювати інклюзивне середовище, упроваджувати інноваційні технології навчання, формувати в учнів основні компетенції, тобто вчитель з інклюзивної освіти.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблему підготовки майбутніх учителів різнобічно висвітлено у працях А. Алексюка, В. Андрущенка, Т. Байбари, Н. Бібік, В. Бондаря, Н. Ничкало, О. Пехоті, І. Підласого, О. Савченко, В. Сластьоніна та багатьох інших учених.

Теоретичні засади підготовки педагога до соціально-педагогічної діяльності в умовах загальноосвітньої школи досліджували В. Бойко, О. Буднік, О. Василенко, І. Демченко, Н. Назарова та ін. Однак комплексного дослідження закономірностей і механізмів формування соціально-педагогічної компетентності, а також розробки освітньої професійної програми спеціальності, пов'язаної з підготовкою майбутнього фахівця до створення інклюзивного середовища, досі не представлено.

Ураховуючи мету інклюзивної освіти, яка полягає у підготовці дітей до життя, наданні індивідуально-орієнтованої педагогічної, психологічної, медичної та соціальної допомоги всім молодшим школярам, постає питання не лише про те, яким має бути сучасний вчитель, а й яким науково обґрунтованим вимогам повинна відповідати особистість учителя з інклюзивної освіти.

Мета статті – розкрити складові професіограми вчителя з інклюзивної освіти та обґрунтувати модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Виклад основного матеріалу. Поняття «модель» у науковій літературі трактується по-різному. Так, за визначенням українського педагогіч-

ного словника, модель (від *фр. mobilus – мірило, міра, зразок*) – це «умовний образ (зображення, схема, опис) якогось об'єкта (або системи об'єктів), що зберігає зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення» [1].

Розроблена модель дозволить отримати опис соціально-педагогічної діяльності майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи безпосередньо в школі; виявити невідповідності між підготовкою «майбутнього вчителя початкових класів» і «майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи» до виконання професійної діяльності; обґрунтувати соціально-педагогічну компетентність майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Аналіз Галузевого стандарту вищої освіти за спеціальністю 6.010102 «Початкова освіта» не передбачає інклюзивного аспекту підготовки вчителя до діяльності в умовах інклюзивної освіти та не містить освітнього стандарту спеціалізації «Інклюзивний педагог». Найвні державні освітні стандарти за спеціальностями передбачають лише вимоги до знань і вмінь вчителя початкових класів. Зважаючи на це, для розробки моделі соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи необхідно розробити професіограму.

Професіограма – це спеціальна карта, що містить розгорнутий перелік умов і характеристик трудової діяльності з конкретної професії, її окремих вимог і професійно важливих якостей, якими повинен володіти працівник. Крім того, професіограма передбачає ряд вимог до професії, а саме: перелік обсягу знань і вмінь, необхідних для успішної професійної діяльності, із виокремленням тих, що визначають професійну майстерність; психограму, тобто характеристику психологічних вимог до професії людини, яка включає основні та бажані психічні особливості [2].

У нашій статті професіограма розглядається як система вимог до вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи, що створить можливості передбачати конкретні форми, методи, засоби формування в студентів соціально-педагогічної компетентності, а також дозволить удосконалити програму формування особистості майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи.

Кожна професія відрізняється не просто окремими характеристиками, а й певним комплексом характеристик, який формує психологічну структуру професії. Разом із тим, психологічний профіль професії містить у собі й характеристики, що є спільними для певної групи професій. Зважаючи на це, завданням професіографії є групування професій на основі спільності тих чи інших психологічних характеристик [2].

Професія – визначений вид трудової діяльності, що виник у результаті суспільного розподілу праці та вимагає для її виконання певних здібностей, теоретичних знань і практичних навичок. Вона визначається характером створюваного продукту, а також знаряддями праці та специфічними умовами виробництва. Професія є узагальнюючою для групи споріднених спеціальностей [2]. Спеціальність

– підтип професії, що визначається подальшим розподілом праці у її межах. Наприклад, у нашому дослідженні фахівець у галузі інклюзивної освіти – це *інклюзивний педагог; учитель початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи*.

У ході побудови професіограми вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи інклюзивне навчання розглядатимемо як феномен соціально-педагогічної діяльності, в результаті якої надається педагогічна і парапрофесійна індивідуально-орієнтована психологічна, медична та соціальна допомога всім молодшим школярам [4]. Тому, на наш погляд, професіограма майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи повинна включати такі складові:

Тип професії – «людина – людина». Вимоги до професії вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи: прагнення до спілкування; вміння легко знаходити спільну мову з різними людьми; вміння переконувати людей; доброзичливість; чуйність; витримка; вміння стримувати емоції, аналізувати власну поведінку та поведінку оточуючих, наміри і настрої інших людей; уміння слухати, враховувати думку оточуючих; здатність володіти мовою, мімікою, жестами; акуратність, пунктуальність, зібраність; знання людської психології.

Клас професії – творчий.

Професійна галузь – освіта, навчання, виховання.

Умови праці. У ході роботи вчитель з інклюзивної освіти знаходиться у приміщенні та поза ним, аналізує інформацію та приймає рішення в умовах підвищеної моральної відповідальності.

Домінуючі види діяльності. Соціально-педагогічна діяльність в інклюзивній початковій школі – квазіпрофесійна діяльність учителя, спрямована на виконання навчальних, виховних, розвивально-корекційних і соціалізуючих функцій освіти, здійснення гармонізації між здоровими дітьми і дітьми з обмеженими освітніми потребами [4].

Домінуючими видами соціально-педагогічної діяльності є: викладацька робота (навчати та виховувати молодшого школяра); соціальна робота (соціальна реабілітація, соціальна допомога, соціальне консультування, соціальне інформування); корекційна робота (виправлення або послаблення вторинних психічних або фізіологічних порушень, порушень у поведінці, емоційній та когнітивній сферах молодшого школяра); комунікативна робота (взаємозв'язок між молодшими школярами і командою фахівців загальноосвітньої школи, забезпечення мультидисциплінарного підходу до здійснення соціально-педагогічного супроводу); конфліктологічна робота (попередження і розв'язання соціально-педагогічних конфліктних ситуацій на уроці); анімаційна робота (спонукання учня з обмеженими освітніми можливостями до дій, сприяння відновлення взаємодії між особистістю, учнями і соціумом); діагностична робота (виявлення рівня особистісного розвитку дитини, проектування діяльності, надання консультативно-інформаційної підтримки команді фахівців загальноосвітнього закладу); терапевтична робота (проведення соціально-педагогічного супроводу молодшого школяра засобами лікувальної педагогіки); організаційна робота (впровадження різноманітних соціально-виховних форм – благодійних акцій, фестивалів, місячників тощо, ініціювання

участі дітей та дорослих у різноманітних соціальних проєктах) [5].

Якості, що забезпечують успішність виконання професії:

- *фахові* – володіння навчальними предметами та методиками їх викладання, педагогічною майстерністю, інноваційними технологіями, організаторськими вміннями, педагогічним тактом, педагогічною технікою та технологією спілкування тощо;

- *методичні* – моніторинг розвитку дітей, які мають труднощі у засвоєнні знань, різних видів діяльності та адекватна оцінка причин, що викликали ці труднощі; реалізація загальнопедагогічних, соціально-педагогічних та корекційно-розвиткових технологій навчання; виявлення відхилень у розвитку дітей та здійснення під керівництвом команди фахівців їх належного соціально-психолого-педагогічного супроводу, а також індивідуального та диференційованого підходу до навчання молодших школярів із порушеннями розумового розвитку; формування готовності здорових учнів до позитивної спільної взаємодії з однолітками, які мають особливі освітні потреби та ін.;

- *особистісно важливі фахові якості* – спрямованість на соціально-педагогічну діяльність; готовність нести відповідальність за результати власної діяльності; сформованість системи цінностей професійної діяльності; саморегуляція поведінки в інклюзивному середовищі;

- *особистісно значущі якості* – критичність розуму, творчість, емоційна чуйність і стійкість, довготривала пам'ять, спостережливність, воля,

увага, об'єктивна самооцінка, гуманізм, милосердя, емпатія, уважність, доброзичливість, дисциплінованість, вимогливість, скромність, товариськість, об'єктивність, самокритичність, висока моральна культура, артистизм, загальна ерудиція, терплячість, наполегливість та ін.

Якості, що перешкоджають ефективності професійної діяльності: безвідповідальність, неуважність, егоїстичність, емоційна нестриманість, жорстокість, брехливість, нетерпимість, неуважність.

Під моделлю соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи варто розуміти описовий аналог, що відображає основні характеристики майбутнього вчителя з інклюзивної освіти. Для побудови моделі нами було використано професіографічний підхід.

Компетентність розглядаємо як інтегровану характеристику майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи, що включає комплекси педагогічних, соціальних, особистісних та універсальних (надпрофесійних) здібностей людини, які дозволяють їй успішно розв'язувати актуальні та перспективні професійні завдання [3].

Попередній аналіз соціально-педагогічної діяльності вчителя загальноосвітньої школи дозволив нам виокремити основні складові моделі. Взаємозв'язок складових соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи представимо у вигляді моделі (див. рис.).

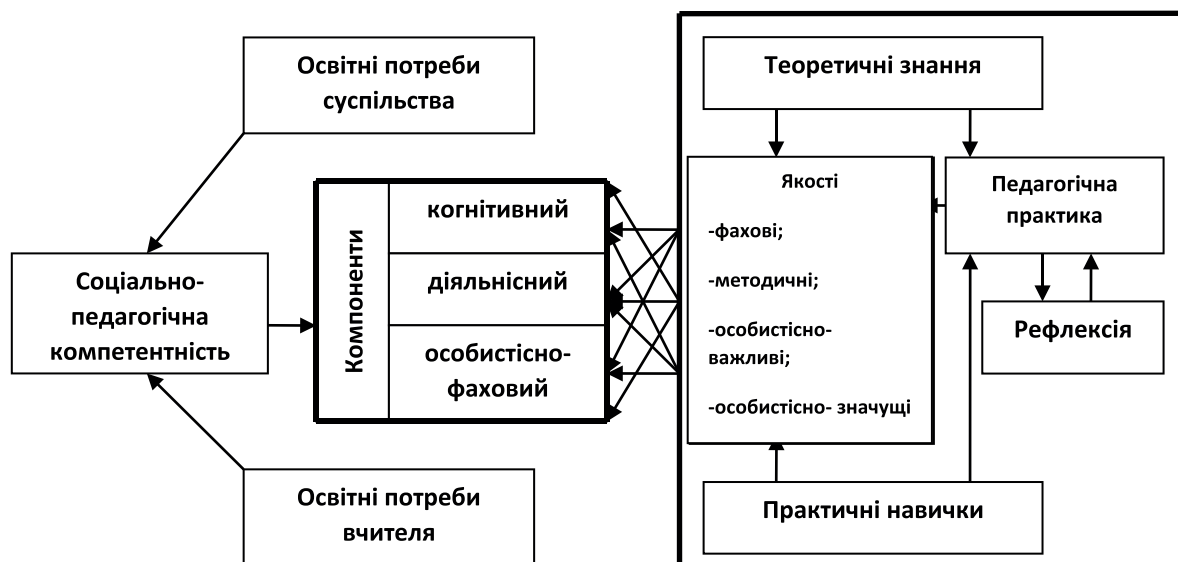

Рис. Модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя початкових класів інклюзивної загальноосвітньої школи

Висновки. Упровадження інклюзивної форми навчання в освітній простір України сприятиме реалізації прав дитини з обмеженими можливостями на рівний доступ до освіти. Враховуючи актуальність і важливість досліджуваної проблеми, вважаємо, що створення професіограми майбутнього вчителя з інклюзивної освіти сьогодні на часі. Вона відображає тип і клас професії, включає домінуючі види соціально-педагогічної діяльності; якості, які

не лише забезпечують успішне виконання соціально-педагогічної діяльності, а й перешкоджають ефективній професійній діяльності.

Представлена нами модель соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи – це уявний зразок складових компонентів соціально-педагогічної компетентності, що формують ідеального вчителя з інклюзивної освіти, котрий уособлює суспільні

запити й потреби, відображає вимоги до вчителя сучасної школи.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні педагогічних умов реалізації моделі соціально-педагогічної компетентності майбутнього вчителя інклюзивної загальноосвітньої школи в практику сучасного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці : підручник / Я. В. Крушельницька – К. : КНЕУ, 2003. – 367 с.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» № 1341 від 23.11.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.

4. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник / З. М. Шевців. – К. : Центр навчальної літератури, 2016. – 248 с.

5. Шевців З. М. Основи соціально-педагогічної діяльності : навчальний посібник / З. М. Шевців. – К. : Центр навчальної літератури, 2012. – 248с.

Дата надходження до редакції: 03.01.2017 р.

ПРИРОДОЗНАВСТВО. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 372.833.37

Микола САВЕЛЬЄВ,

директор вищого комунального навчального закладу
«Володимир-Волинський педагогічний коледж
імені А. Ю. Кримського», викладач-методист

ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «НАСТУПНІСТЬ» ЯК АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО КОМПЛЕКСУ «КОЛЕДЖ–УНІВЕРСИТЕТ»

У статті обґрунтовано змістову характеристику поняття «наступність» як апарату дослідження професійної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах навчально-наукового комплексу «коледж-університет».

Ключові слова: наступність, понятійний апарат, професійна підготовка, майбутні вчителі технологій, структура, наука.

В статті обґрунтована содєржательная характеристика поняття «преемственность» как аппарата исследования профессиональной подготовки будущих учителей технологии в условиях учебно-научного комплекса «колледж-университет».

Ключевые слова: преемственность, понятийный аппарат, профессиональная подготовка, будущие учителя технологии, структура, наука.